

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

KONZERVATÍV MULTI- KULTURALIZMUS

A BELL CURVE VITÁRÓL

Charles Murray és Richard J. Herrnstein könyve (The Free Press, 1994.) nagy vihart kavart. Amerikában és Európában rangos folyóiratok, könyvszemlék, a legfontosabb hetilapok és napilapok kulturális mellékletei bírálták, vagy álltak ki mellette kardoskodva.

A *New York Times Books Review* vitát közölt a könyvről (két másik könyvvel együtt: Philippe Rushton: *Race, Evolution and Behavior* és Samour W. Itzkoff: *The Decline of Intelligence in America*). „A könyvetek lehet kritizálni, de a témát nem lehet a szőnyeg alá söpömi” – véli a vitavezető. A *New York Review of Books*-ban (1994. december 1.) is részletes kritika jelent meg róla. Több mértékadó helyen pozitív fogadtatásban részesült, többek között az osztrák *Profil*-ban, valamint a *Newsweek*-ben, amely címlapjára az egyik szerző, Charles Murray képét tette. A szemléző kijelenti, hogy a könyv túlnyomórészt tudományosságát megalapozott. Méltatják a *Time*-ban, a *Washington Post*-ban és számos európai lapban. A rangos washingtoni hetilap, a *New Republic* egész számot szentel a vitának (1994. október 31.). Restelkedve bár, és magát a fair vitával mentegelve közli a szerzőpár esszéjét, amely könyvük 3. és 4. fejezetének átdolgozott változata: *Race, Genes and I.Q.* – *An Apologia* (Faj, gén és IQ) címmel.

Az esszé a könyv legvitatottabb kérdését tárgyalja. A szerzők szerint a fajok között jelentős intelligenciakülönbség van, amely IQ-teszttel jól mérhető. Az IQ-tesztet alkalmasnak tartják az általános kognitív képességek mérésére, az iskolai, szakmai, társadalmi sikeresség előrelátására. Úgy vélik, az intelligencia és mértéke, az IQ páriastátusza az elmúlt harminc évben politikai divatra, és nem tudományos okokra vezethető vissza.

Hangsúlyozzák módszerük korrekt tudományosságát, és hogy következtéseikre mintegy arakatuk ellenére, csupán igazságkereső buzdalmukban bukkantak. Még elhalgatását is fontoslóra vették, de hát az igazság számukra a legmagasabb érték, amelynek ismeretére mindenkinek joga van. A kérdés, amit feltettek (amely benyomásuk szerint magánbeszélgetésekben mindenkit foglalkoztat, de nyilvánosan senki nem meri feltenni) a következő: van-e a fajok közötti intelligenciakülönbségnek genetikai alapja. Szociológusok és pszichometrikusok már publikált adatbázisai alapján – saját felméréseket nem végeztek – megállapítják, hogy a feketék átlagának intelligenciája igen jelentős különbséggel, 16 IQ-ponttal marad el a fehérek mögött, a kelet-ázsiaiaknak (japánok, kínaiak, koreaiak) viszont magasabb az IQ-juk, mint a fehéreknek. Az IQ-tesztet alkalmasnak találják az általános kognitív képességek mérésére. Részletesen kitérnek azoknak a tesztel kapcsolatokban felmerült kifogásoknak a cáfolatára, amelyek szerint a különbségek csupán a teszt kulturális terhettségével és egyéb körülményeivel magyarázhatók. A felmérések mindenre kiterjedő körületekintéssel készültek, figyelembe véve a minta szocioközmiai státuszát, úgyelve a kérdések kulturális semlegességére, a teszt elvégzésének azonos motiváltóságára stb. – fejtik ki a szerzők. Miuután a fajok közötti intelligenciakülönbség tényét a szerzők az IQ-teszt intelligenciamérő alkalmasságának kimutatása révén bizonyítottak tekintik, felmerül a kérdés, vajon a különbség genetikai vagy környezeti okokra vezethető-e vissza. Több kutató eredményeit egybevetve arra a következtetésre jutnak, hogy a gének mindenképpen szerepet játszanak a különbségekben, de hogy mi az aránya a környezeti és a genetikai hatásnak, azt csak találgatni lehet. Mindent meghányva-vetve, 60 százalékra takszállja a genetikai faktort. A magasabb intelligenciával (magasabb IQ) rendelkezőknek több esélyük van a társadalmi felemelkedésre, egymás között házasodnak, a legjobb munkahelyeket foglalják el, és a politikai hatalom birtokosai. Kialakul egy kognitív elit, amelyben

természetszerűen foglalják el a helyüket az intelligensebb népcsoportok. Az alacsonyabb IQ társadalmi implikációja vizsgolt a kriminalitás, a munkanélküliség, a szegénység, a törvénytelen gyerek stb. Minthogy a feketéknek és a latin-amerikaiaknak alacsonyabb az IQ-juk és szaporábbak a kognitív elit és a nyomorgók közötti távolság nőni fog, az ország szociálproblémái fokozódnak. A társadalmi bajok leküzdése érdekében küzdeni kell a rossz gének nyomulása ellen: a gyermekes anyák segélyezésének megszüntetése, a születésszabályozás elérhetővé tétele az alacsonyabb IQ-jú populációban, adminisztratív intézkedések, amelyek megakadályozzák az alacsony IQ-jú latin-amerikai beáramlását az országba – ezek a megoldási javaslatok.

A szerzők nem rasszisták, ha azok lennének, könyvük könnyen helyrekerült volna. Herrnstein nemrégiben bekövetkezett haláláig tekintélyes harvardi professzor volt, Murray több kitűnő könyv és cikk szerzője. A könyv hangvétele nem rasszista, ellenkezőleg, a szerzők hangsúlyozzák a becsületes szándékot, elnézést kérem, amiért megtört az udvariassági társadalom tabuját. Meg kívánják nyugtatni azokat, akiket visszatartott a feketék genetikai alacsonyabbrendűségének ténye. Nemcsak a genetikai különbségek, hanem a körülmények okozta inkompetencia és lemaradás is alig vagy csak nehezen változtható meg – írják. Ráadásul a multikulturalizmus szótárából ismert „különbözőség” (*diversity*) pozitív alkalmazásával belesimulnak az értelmiségi körbe. szédbe. A „bölcset etnocentrizmus” az, ami segít kibékülni a helyzettel. Mint hogy bizonyítást nyert, hogy aki lenni van, úgysem tudna felemelkedni, maradjon is lent, találja meg a boldogságot saját értékeiben. A könyv egyfajta klánbűszkeséget ajánl. A feketék muzikálisak, atléták és szenzuálisak, emiatt ezek az értékek egyre inkább kidomborodnak a fekete irodalomban és tudományban – írják a szerzők. Noha könyvükben éppen azt igyekeznek bebizonyítani, hogy az IQ az amerikai társadalmi siker főmérője, és hogy az alacsony IQ minden bajok forrása, a felmentési fejezetben azt írják, ha tehetnék, „neonfényű betűk-

Bukks 95/2

kel", hogy az egész nem számít, hanem kell bánkódnunk azoknak, akik ebben a „partikuláris dimenzióban” alacsony helyet foglalnak el, mert nekik is van szerepük a büszkének lenniük. (Szegénység, munkanélküliség, bűnözés?)

Mi az oka annak, hogy ez a könyv, amely megpróbálja helyreállítani a faj tudományos respektusát, és beemelni az eugenikai gondolkodást a kormánypolitikába, amely intellektuális misszió eddig a rasszista lapok periferiájára szorult, komoly egyetemi vitatémává vált, a közgondolkodás homlokterébe került?

Az egyik ok talán a „böcs etnocentrizmus” és a tudományos nyelv. *Discours scientifique* s nem *hate speech* az. És ami kell még: a jó intellektuális marketing. A bátor érvelésigéző póz. Félelem nélkül fényt derítenek az igazságra. Kimondják a tabut, feltárják a nagy titkot, amelyről mások csak suttogni mertek. Murray interjúja a *New York Times Magazine*-ban: „Belebotlottam ebbe a témába, amely a titott gyümölcs csáberejével bír.” Jól eladható, ami botrányszagú.

A csoportok, fajok, nemek közötti különbségek a liberális multikulturalizmus elterjedése révén már amúgy is a közgondolkodás középpontjába kerültek. Kötelezővé vált valami, amiből elkötelezett hívein kívül mindenkinek kezdett nagyon elege lenni. Megérett az idő a *big punch-ra*. A *political correctness* szerint meg kell különböztetni az egyes személyeket fajuk, nemük, szexuális megartásuk szerint, de ezt csak pozitívan szabad, negatívan nem. Azt kell mondani: de jó, hogy van a csoportunkban egy fekete, lesbikus, szadomazochista nő! Nem kell hozzá különösebb emberismeret, hogy megjósoljuk, lesz, aki ezt megelegeti, s mint az igazság bajnokai jön elő felfedezésével: kár a gőzért, a feketék butábbak.

Nyilván előbb-utóbb meg fog születni az a merész munka, amely bizonyítja, hogy a nők is butábbak. Csak nehogy véletlenül én írjam meg.

nem árulta el előre, hogy ő maga lesz az, aki kifordítja. *Affirmatív rasszizmus, avagy hogyan fordul a pozitív diszkrimináció (affirmative action) a fe-*

keték ellen című cikkét így zárta: „A régi rasszizmus nyíltan hirdette, hogy a feketék kevésbé kompetensek, mint a fehérek. Az új rasszizmus hallgatólagosan elismeri ezt, azzal a különbséggel, hogy csak jelenleg kevésbé kompetensek. Ahogy múlik az idő, elvész a finom kis distinkció. A pozitív diszkrimináció csak érveket szolgáltat a rasszistáknak. Már hallani a kórust: »Taníttatók, munkához juttattatok, minden módon kényeztetétek őket, és tessék, még mindig nem olyan jók, mint a fehérek.« Előbb-utóbb ezt az üzenetet fogja hallatni a fehér elit, mikor mentesre lesz szüksége, amiért nem sikerült elérni a feketék egyenlőségét.”

Murray maga teljesíti be proféciáját, hallatja az üzenetet, mégpedig jól időzítve, amikor a fekete középosztály szélesítésének költségei a kongresszusban lehűtötték a liberálisok lelkesedését. Ahhoz, hogy a feketék osztályának haranggömbje a társadalom egészéhez hasonlítson, az amerikai városok Marshall-segély mértékű megsegítésére volna szükség. Ennyit pedig a demokraták sem akarnak fizetni, és cseppet sem ragaszkodnak a kudarcra ítélt politika folytatásához. A demokraták körüli értelmiségiek is belátták, hogy a lassan harminc éve folytatott erőfeszítés a társadalmi igazságosság érdekében, az egyre szélesebb dimenziót öltő, nőkre, homoszexuálisokra, indiánokra stb. is kiterjesztett, és nemcsak az állami, de a magán-szférában is alkalmazott pozitív diszkrimináció megkérdőjelezhető eredményekhez és eklatáns torzszüleményekhez vezetett. A *Dictatorship of Virtue: Multiculturalism and the Battle for America's Future* című könyvében Richard Bernstein, a

SZÉP ÚJ JOBBOLDAL

Az örökélmélet hirtelen újra megjelent a politikai jobboldalon Amerikában. „Faj, kórelmélet és IQ” – ez a *The Wall Street Journal* október 10-i számában megjelent, a *The Bell Curve*-ből néhány részletet tartalmazó cikk címe. „Faj, intelligencia és tudomány”, hirdeti a *National Review* szeptember 12-i számán végigfutó szalagcím. Ez utóbbi egy másik könyvről közölt elragadtatót recenzíót, a kanadai pszichológus, J. Philippe Rushton *Faj, intelligencia és viselkedés* című művéről. Rushton igen sajátos nézeteket vall a fehérek, a feketék és az ázsiaiak közötti intelligencia, a munkához való viszony és a nemi szerv nagysága tekintetében fennálló különbségekről.

Az áttudományos fajelmélet rehabilitációja a jobboldalon – amely Murray és Herrnstein művében óvatosan, Rushton írásában viszont kirovó módon jelentkezik – érdekes kérdést vet fel: miért éppen most? Végül is semmi új nincs abban az állításban, miszerint az IQ-vizsgálatok azt bizonyítják, hogy a feketék intelligencia tekintetében örökítően alacsonyabb rendűek a fehéreknél. Arthur J. Jensen és William Shockley már a hatvanas és hetvenes években vitát váltott ki ennek hangoztatásával, s Roger Pearson és Rushton hasonlóképpen a nyolcvanas években s a kilencvenes évek elején. Pácdadásul a vita nagy része a nyilvánosság előtt zajlott. Rushton éveken keresztül a viták keretében állt Kanadában a fajokról alkotott nézetei miatt, s neve az Egyesült Államokban sem ismeretlen. Herrnstein maga egész tűzvészát támasztott 1971 decemberében a *The Atlantic Monthly*-ban „IQ” címmel megjelent cikkével. De mi a magyarázata annak, hogy ezek az elméletek a polgárjogi mozgalmak óta csak most váltak elfogadhatóvá a jobboldalon?

Az a változás, ami a fajra, az IQ-ra és az egyenlőségre vonatkozó konzervatív nézetekben bekövetkezett, egyáltalán nem a tudományos gondolkodás fő áramában történt változásokat tükrözi. Igaz, a vizsgálódás azon irányra, amely azt kutatja, milyen mértékben determinálják a biológiai tényezők az emberi természetet, elfogadhatóbbá vált a hetvenes évek óta, amikor radikális baloldaliak egy nyilvános előadásom magával félcsókolték le az egyik legismertebb amerikai szociálbiológust, Edmund O. Wilson. Mind a radikális environmentalizmus (a környezeti hatások elsőlegességének tana), mind a szociálbiológianak az a durva változata, amely bizonyos viselkedési vonásokat közvetlenül egyes génekhez próbál kötni, tudományos körökben egyre inkább helyt ad egy olyan árnyaltabb, konzervatív nézetnek, amely szerint az emberi potenciál rugalmas ugyan, de a széleken behatárolják az örökített té-

Charles Murray ugyanis maga volt a jós. Már 1984-ben megjósolta a *New Republic* hasábjain, hogy könnyen visszajára fordulhat a dolog. Csak azt

New York Times riportere a kínai kultúrális forradalomhoz hasonlítva a multikulturalizmus atrocitásait. A Bell Curve kritikusaik többsége a hangulatváltás ideológusainak tartja a szerzőket, amennyiben a különbségek „természeti”, genetikai, Istentől elrendelt okaira rámutatva felmentik a társadalmat a felelősség, a kormányt pedig a feketék körülményeinek javítását célzó kiadások alól.

A vitát folytató *New Republic* szerkesztőség bevezetőjében leszögezi: az a kijelentés, hogy etnikai csoportok között intelligenciakülönbség van, önmagában még nem rasszista állítás, hanem egy lehetséges és felülvizsgálható empirikus hipotézis. De mint-hogy ennek jegyében annyi szőmnyűséget követtek el a történelem során, a vizsgálat komolytalan és körültekintést igényel. A szerkesztőség véleménye szerint Murray és Herrnstein esszéjéből és a vitairatokból ez nem hiányzik, ezért nyilvánosság tételüknek nemcsak megengedettnek, de szükségesnek is találják. Mindez nem akadályoz meg egyes vitapartnereket abban, hogy a könyvet becstelennek, az esszét pedig még annál is őszintétebbnek minősítsék.

A bírálók egyik része a könyv, illetve az esszé állításainak empirikus igazságtartalma, kategóriáinak használhatóságát, vizsgálati módszereinek korrektségét vonja kétségbe, mások a tudományos igazolhatóságot félretéve, az állítások igazságát esetleg elismerve, magát a kérdésfeltevést tartják jogosulatlanul és helytelennek.

Az első csoportba tartozó kritikusok megkérdőjelezik, lehet-e Amerikában a faj fogalmával operálni. Kik a feketék? – „Egy nagyszülő elég?” – kérdezi Martin Peretz a *New Republic*-ban. A faj fogalmának tisztázatlansága – az Egyesült Államokban nürnbergihez hasonló törvények al-

kormányellenesek volnának – már a pozitív diszkrimináció esetében is neveltséges esetekhez vezetett. „Ki-kí az, aminek vallotta magát” – válaszol-

nyezők. Luigi Cavalli-Sforza és mások érdekes kutatásokat folytattak a nyelvcsaládok és a genetikai csoportok közötti összefüggések felderítésére is.

A genetika és antropológia ezen újabb fejleményeiről azonban a konzervatív sajtó mintha nem is hallott volna, s látható, hogy ezek semmiféle szerepet nem játszanak az örökési elmélet újjaledésében a jobboldalon. Az új örököségi tan hívei szenvedélyes és külön szektához hasonlítanak inkább, mintsem másként gondolkozó tudósok műhelyéhez. Az ismert örököségi teoretikusok egyikének sincsen formális képzettsége sem a matematikai genetika, sem a populációbiológia, sem az ökológia területén. Amatórrok inkább, akik valamilyen más területen befutott karrier után karosszékeikben hátradőlve fajokról és fajnemzésről töprengenek (Shockley fizikus volt, Herrnstein és Rushton pszichológiai végzettségű, Murray pedig politikai tudományban szerzett diplomát). Nagy mértékben és néha minden kritika nélkül támaszkodnak egymás munkáira, és szeretik magukat mártírként feltüntetni. Továbbá – és ez messze a legfontosabb momentum – a legismertebb örökösésielmélet-pártiak majdnem mindegyikét ugyanaz az intézmény támogatja.

A hatvanas évek vége óta egy kevésbé ismert intézmény, az úgynevezett *Pioneer Fund* volt az új örökösési iskola teoretikusai által végzett kutatások fő szponzora. A *Pioneer Fund* ösztöndíjában – gyakran több száz ezer dollár összegben – részesült többen között Jensen, aki azt tartja, hogy az IQ-tesztet a feketék genetikai alacsonyabb rendűségét bizonyítja; Shockley, a „jutalmazott sterilizáció terv” támogatója (a terv lényege, hogy az alacsony IQ-jú személyeket, akik között aránytalanul több a fekete, vissza kellene tartani a szaporodástól); Robert Gordon, aki szerint a bűnözésben megfigyelhető különbség feketék és fehérek között szorosan korrelál a feketék és fehérek közötti IQ-különbséggel; Ralph Scott, oktatáslélektani professzor a University of Northern Iowan, aki ellenzi szándékosan kevert iskolai osztályok kialakítását, tekintettel „az oktathatóság genetikai aspektusaira”; és Pearson, aki a nyolcvanas évek közepe óta több mint 200 000 dollárt kapott a *Pioneer Fund*-tól. 1986 és 1990 között Rushton több mint 250 000 dollárban részesült.

Amellett, hogy olyan kutatók munkáját támogatja, amelyek a feketék öröklött szellemi alacsonyabb rendűségét vallják, a *Pioneer Fund* támogatta még az Amerikai Bevándorlási Reform Szövetségét is (*Federation for American Immigration Reform, FAIR*), amelyik a bevándorlási korlátozást szorgalmazza, továbbá egy U. S. English nevű, az angol nyelv kizárólagos használatát mellett kardoskodó csoportot. (Linda Chavez, az Amerikai Emberi Jogok Bi-

faj klasszifikációnak racionális alapja. Az oktatási programok eredményességét az utóbbi húsz évben a fekete-fehér különbség a felére csökkent (Richard Nisbett, a michigani egyetem pszichológia professzora). A szegények körülményeit javító kormányprogram következtében 1967 óta megnegyszereződött a fekete középosztály. Mindez bizonyítékul szolgál arra, hogy a különbségek a körülményekből fakadnak, és a körülmények javításával csökkenthetők (Henry Louis Gates, Harvard).

Hugh Pearson nemcsak a faj fogalmának használhatóságát, hanem az IQ-vizsgálatok relevanciáját is kétségbe vonja. „Még ha két ember hasonlítunk is össze, akkor sem lehetünk biztosak benne, hogy nem az alacsonyabb IQ-val rendelkező fogja feltalálni az AIDS elleni gyógyszert.” John B. Judis szerint a szerzők maguk is elismerik, hogy az IQ-teszt alkalmatlan az általánosságban vett intelligenciára, „bölcesség, gondolatgazdagság, előrelátás, érettség stb.” mérésére, mégis ebben az értelemben használják. Módszerüket Judis tudománytalannak, obszkurnak tartja. Gátlástalanul összekeverik a korrelációt az okozati összefüggéssel. Például erre, hogy a jövedelmek közötti növekvő különbséget a növekvő IQ-beli különbséggel magyarázzák.

A *New Republic*-kritikusok másik része nem a szerzők állításainak cáfolatával foglalkozik. Elismerik, hogy a könyv kijelentései igazak, vagy a szociometriában való járhatóságukra hivatkozva nem is foglalkoznak velük. Ami őket érdekel, az a kérdésfeltevés filozófiai és morális implikációja, a tudósok felelőssége. Glenn Loury, a bostoni egyetem közgazdász professzora szerint Murray és Herrnstein cikke három kérdést vet fel. 1.) Mit tudunk a különböző azonosítható népcsoportok átlagos kognitív képességei közötti különbségről? 2.) Ha egyáltalán kell, hogyan lehet egy ilyen tényt nyilvánosan tárgyalni? 3.) Mennyiben csökken egy népcsoport önbecsülése, ha kiderül, hogy alacsonyabb helyet foglal el a kognitív hierarchiában? Az első kérdés tudományos, amelyet bizonyítékok összegyűjtésével és elemzésével lehet megválaszolni. Lehet itt vitatni egyes interpretációkat, de a központi állítással, amely bizonyítékok halmozásán alapzik, nehéz lenne vitatkozni. Eszerint van mérhető különbség a különböző képességű alcsoportok tagjainak átlagos kognitív működése között; a fekete és a fehér amerikaiak között ez a különbség mennyiségileg jelentős nagyságrendű, és egy ilyen mértékű különbségnek része lehet a feketék és a fehérek tanulmányi és gazdasági eredményeinek különbségében. Loury vitatja ugyan a genetikai faktor fontosságát, de elismeri, az sem nyert bizonyítást, hogy nincsen a különbségnek genetikai komponense. Azzal is egyetért, hogy létezik a kognitív és a szociális beavatkozás valóban reális kilátást a javulásra. Csupán csak azzal nem ért egyet, hogy a kérdést egyáltalán fel kell-e tenni. „A szerzők motivumainak firtatása nélkül annyit kijelenthetők, hogy elemzésük rasszista érzelmeket kelt, és ezeket az érzelmeket csak megerősíti cikkük végén a leereszkedő apológia.”

Murray és Herrnstein azt írja lementségére, hogy adataik csak a csoportokra vonatkoznak, egyénekre nem. „Mi a különbség aközött, hogy azt gondolom, a mellettem ülő férfi ostoba, vagy 25 százalékos esély van rá, hogy ostoba?” – teszi föl a kérdést Alan Wolf (*The Human Difference: Animals, Computers and the Necessity of Social Sciences*), aki főleg öszintétlenségükért vádolja a szerzőket. El akarják hitetni az olvasóval, hogy fair-

valódi érzéseiket, amikor azt írják, hogy az összehasonlítás eredménye nem rossz, a feketék legyenek büszkéek saját kultúrájukra, a tudás eszkö-

zait a fehérek birtokolják, és méltán. Nathan Glazer (*The Limits of Social Policy*, Harvard University Press) is abból indul ki kritikájában, hogy Murray és Herrnstein állításai igazak, de felteszi a kérdést, vajon az igazság mindig jól eredményez-e. „Azt mondják, hogy az okosok többet kapnak, és többet is érdemelnek. És ha az egyik csoportban több van belőlük, mint a másikban; hát legyen. Murray és Herrnstein érvelése szerint társadalmunk, kormányzatunk, életünk abban a tévhitben él, hogy az egyenlőtlen-ségnek nincsen oka, a társadalom a hibás érte, és minden el kell követnünk a kiküszöbölésére. Azt kérdem magamtól, vajon a tévhit nem jobb-e az amerikai társadalomnak, mint az igazság?”

Az emberek egyenlősége morális axióma, és nem pszichológiai felmérések függvénye. A rá vonatkozó kérdés filozófiai kérdés – szögezi le Leon Wieseltier a *New Republic* főszerkesztője. A szerzők úttörőnek tüntetik fel magukat, pedig az a fajta embertudomány, amely megkérdőjelezi az emberi szabadságot és egyenlőséget, és a különbségeket a természettudomány autoritásával pecsételi meg, a XVIII. században keletkezett. Szcientista fatalizmus, Buffon és Lombroso. A könyv kijelentése, miszerint jelentős különbség van a fekete és a fehér amerikaiak intellektuális képessége között: politikai tett. A szerzőket többen rosszhiszeműséggel vádolják, amiért ezzel nem számolnak. A *New Republic*-ban között esszéjükben azt írják, el sem tudnak képzelni jogos érvelést arra, miért befolyásolná a fehér és fekete egyének viszonyát az a tény, hogy az intelligenciakülönbségek oka

Mi is pontosan a *Pioneer Fund*? 1937-ben alapították, egy Wickliffe Draper nevű textilipárnagy pénzével, aki emellett még eugenikai (fajnemzési, fajegészségügyi) szövegek németről angolra való fordítását is finanszírozta. (A második világháború után Draper Joseph McCarthy szenátort támogatta, ellenzte a szövetségi polgárjogi törvényeket, és helyeselte az amerikai feketék „visszatelepítését” Afrikába.) A *Pioneer Fund* bevallott célja volt a „fajnemzés” előmozdítása azon fehérek utódainak erőteljesebb szaporodása által, „akik az eredeti tizenhárom gyarmaton telepedtek le még az Alkotmány elfogadása előtt, és/vagy akik velük rokon származásúak”. Egyik korai projektjük volt, hogy az amerikai légierő pilótáinak – kizárólag fehéreknek – pénzösszegeket juttattak abból a célból, hogy több gyermek nemzésére sarkallják őket. A *Pioneer Fund* egyik alapítója, Frederic Osborn, az Amerikai Eugenikai Társaság egykori elnöke, 1937-ben úgy nyilatkozott, hogy a náci fajnemzési politika „az emberiség történelmének egyik legfontosabb kísérlete”.

A *Pioneer Fund*-nak az új örökösési mozgalomban játszott központi szerepe miatt még inkább zavarba ejtő, hogy a hivatalos jobboldal újabban támogatja ezeket a kutatásokat. Hogyan lehetséges, hogy konzervatív politikuskor egyszer csak örömmel üdvözlik az ebből a rossz hírü hagyományból táplálkozó gondolkodókat? A válasz véleményem szerint nem elsősorban az amerikai intellektuális életben vagy az amerikai társadalomban általában végbemenő változásokkal függ össze, hanem azzal, hogy maga az amerikai konzervativizmus van átalakulóban. A reaganai évek széles alapokon nyugvó, optimista konzervatívizmusa, amely elsősorban a gazdasági életre és a külpolitikára

valódi érzéseiket, amikor azt írják, hogy az összehasonlítás eredménye nem rossz, a feketék legyenek büszkéek saját kultúrájukra, a tudás eszkö-

genetikai. „Hol élnek ezek?” – kiált fel John B. Judis. Mintha csak az utóbbi évszázadok története nem szolgálna elegendő példával arra, mire vezet

genetikai. „Hol élnek ezek?” – kiált fel John B. Judis. Mintha csak az utóbbi évszázadok története nem szolgálna elegendő példával arra, mire vezet

egy csoport vele született kisebbségének a bizonygatása. Az Amerikai Egyesült Államokban ez igazolta a rabszolgaságát. A fajtudomány szisztematikus empirikus felmérések során jutott a zsidók alacsonyabbrendűségének eredményére, amely a náci genocidium intellektuális előkészítése és igazolása volt. Murray és Herrnstein azt írja, hogy „a zsidók – különösképpen az európai származású askenáziak – minden más etnikai csoportnál magasabb tesztpontot értek el”. Leon Wieseltier maga is európai származású askenázi zsidó, azt írja, őt nem örvendeztet meg ez az eredmény. Nemcsak azért nem, mert tiszteli ugyan származását, az életben elért eredményeit azonban szeretné a maga számlájára írni, hanem elsősorban azért nem, mert már készült egy pár tudományos összehasonlítás zsidók és nem zsidók között az utolsó két évszázadban, amelyekben van a zsidók érték el a magasabb tesztpontszámot, és ennek katasztrofális következményei lettek.

„Kár, hogy a *New Republic*-ban közölt cikk, amely lényegében a *Bell Curve* 13. fejezete, nem közli a könyv lábjegyzeteit. Az idézetek alapján ugyanis az olvasó egyszerűbben ismerné föl az írást annak, ami: a fajelmélet és az eugenika borzongató szintézisének – írja Jeffrey Rosen és Charles Lane, a *New Republic* szerkesztője. Charles Lane, aki a *New York Review of Books*-ba is írt bírálatot, ugyancsak a forráskritikára fekteti a hangsúlyt, hiszen a könyv nem eredeti kutatásokon alapul. *The Tainted Sources of The Bell Curve* (A *Bell Curve* sötét forrásai) című írása a legalapabb bírálatok közé tartozik. Rámutat, hogy a könyv több sarkalatos kijelentése ideológiailag meglehetősen színezett forrásokból származik. Kiemeli a *Mankind Quarterly* szerkesztőjének, Roger Pearsonnak 1966-os cikke jellemző: „ha egy fejlettebb, specifikáltabb, magasabb rendű génoállománnyal rendelkező nemzet keveredik egy alacsonyabb rendű törzssel, ahelyett, hogy kivégezné, faji öngyilkosságot követ el.” A könyvben számtalanszor idézett Richard Lynn, akinek a felmérésein a könyv több alapvető megállapítása alapul, a *Mankind Quarterly* társszerkesztője. Neve ott áll Hans Wilhelm Jürgen német antropológus mellett, aki az örökletes antiszociális interakcióért és sterilizálásért szált síkra. Charles Lane rámutat a *Mankind Quarterly* és a fajtudományok finanszírozó Pioneer Fund szerepére, erről – kereset cikkünkben – Michael Lind szól részletesen.

Bár a szerzők nem részletek a Pioneer Fund ösztöndíjában, a forrásokul szolgáló alaputatásokat végző társadalomtudósok annál busásabban. Murray és Herrnstein két oldalon át elismeréssel adózik a Kanadában közbotrányt okozó rasszista pszichológus, J. Philipe Rushton *Race, Evolution and Behavior* című legújabb könyvének, amelynek megállapításait felsorakoztatják érveik között. Azt írják, hogy Rushton „részletes és meggyőző empirikus bizonyítékokkal szolgál tolnárája, mely szerint az átlagos mongoloid reprodukív stratégiája – kevés gyerek, magas túlélés, magas szülői gondoskodási szint – a skála egyik szélein helyezkedik el, az átlagos negroid a skála másik végén, és középen a kaukázoid.” Rushton azt írja, hogy a mongoloidok, ahogy a kelet-ázsiaiakat nevezi, intelligensebbek,

mint a kaukázoidok (fehérek), testméretüköz képest nagyobb az agytérfogatuk, kisebb a péniszük, kisebb a szexuális indíttatásuk, kevésbé ter-

mekények. És a kaukázoidok ugyanilyen viszonyban állnak a feketékkel. Megjelenít Rushtonnal egy interjú a *Rolling Stone*-ban, ahol így foglalja össze kutatásait: „Ha csak olyan dolgokat veszünk, mint a szexuális – hogy a sztereotípiáknál maradunk –, több vagy több pénisz. Mindenem lehet egyszerre.” 1986-ban pedig azt írta a *Politics and Life Science* című folyóiratban, hogy a náci Németország katonai vitésége génoállománnyal rendelkező nemzetek közötti keveredés következtében a zsidók nem lehet egyszerűek.” 1986-ban pedig azt írta a *Politics and Life Science* című folyóiratban, hogy a náci Németország katonai vitésége génoállománnyal rendelkező nemzetek közötti keveredés következtében a zsidók nem lehet egyszerűek.”

Az a *Mankind Quarterly* és a Pioneer Fund köréből származnak az empirikus bizonyítékok a könyv legfontosabb téziseire, az IQ és a társadalmi viselkedés valamint az IQ és a rasszok közötti összefüggésekre. Lynn *Mankind Quarterly*-ben megjelent cikkét három fontos állítás alátámasztására használja fel. Arra, hogy a kelet-ázsiaiaknak magasabb az IQ-juk, mint a fehéreknek (ez Lynn szakterület), hogy a legtöbb emigráns az alacsonyabb IQ-jú etnikumokból kerül ki, végül hogy az afrikai feketék teszt-eredményei lényegesen rosszabbak, mint az amerikai feketéké.

Charles Lane nem elégszik meg azzal, hogy bemutatja a Pioneer Fund ösztöndíjait, a „sötét” ideológiai hovatartozását, hanem közelebbről is megvizsgálja felméréseik tudományos módszerét, az „empirikus bizonyítékok halmozását”. Ennek alapján laikusok számára is nyilvánvalóvá válik, hogy ezek a felmérések korántsem felelnek meg azoknak a körültekintő metodológiai kritériumoknak, amelyeket a könyv szerzői olyan beható-

an alapítói a fehér ember felsőbbrendűségét hirdették. Olyan munkatársak voltak szerkesztőbizottsági tagjai között, mint Ottmar von Ver-

frókai feketék átlagos IQ-ja 70, vagyis alacsonyabb az amerikai feketékénél? Az adat tizenegy, különböző népeken és különböző mintákon 1929

Früm a cikkét írta, még nem lépett színre a harmadik irányzat, a pesszimizta új örökéseméleti iskola; Kemp, Bennett és Wilson a környezeti hatásokkal foglalkozott, s a feketék szegénységének okát nem örökölt tulajdonságaikban kereste.

Minden nézetkülönbség ellenére a szabadpiaciaci és a „kulturalisok” egyetértettek abban, hogy a városi fekete szegények problémáit állami beavatkozás nélkül nem lehet megoldani. Olyannyira, hogy Kemp és Wilson (aki végül is inkább képviselte a „kulturalis” iskolát, mint Bennett) következtetéseiben végül ugyanoda jutott, mint Daniel Patrick Moynihan 1965-ben: a fekete családok széthullását csak nagyméretű szociális programokkal lehet kezelni. Azok a konzervatívok, akik a legtöbbet gondolkodtak a faj és a szegénység kérdéseiről, valójában Lyndon Johnson *Háború a szegénység ellen* elnevezésű programjának konzervatív változatát szált síkra. Akár az állami vagy önkormányzati lakások bértoínak adandó nagymérvű támogatásról volt szó, akár arról, hogy magas színvonalú árva-házak országos hálózatát kell létrehozni a széthullott gettócsaládok gyermekei számára, mindenképpen hatalmas volumenű, állami támogatással történő szociális beavatkozás lebegett a szemük előtt. Rövidesen nyilvánvalóvá vált, hogy a szegénység ellen viselt konzervatív háború rettenetesen drága lenne. A Bush-kormányban a konzervatívok körében közülatának örvendő Richard Darman vezette a küzdelmet azért, hogy leszavastassa Kemp javaslatait, amelyek a városi szegények érdekében nagyobb állami támogatást irányoztak volna elő. A Wilson által elképzelt minőségi árva-házak és bentlakásos iskolák országos rendszerének létrehozása millárdokba kerülne.

A konzervatívok többsége nem arra vágyott, hogy a saját szakértők a városi szegénységről olyan elméletekkel álljanak elő, amelyek a gettók lakói érdekében kormányzati beavatkozásra szólítanak fel, melyet azután csak magasabb adókkal lehet fedezni. Wilson javaslatának valószínűleg semmi esélyük nem volt Bob Dole, Newt Gingrich és az elkecsereedett republikánus obstrukcionizmus korszakában. Ami Kempet illeti, az ő „vérző szívvel ugyan, de nagy álamot” típusú konzervativizmusa elleni reakció a jobboldalon már akkor kezdetét vette, amikor még George Bush lakásügyi és városfejlesztési miniszter volt. Ugyanazok a konzervatívok, akik Kempet korábban az adócsökkentés hőseként tisztelték, kezdték süttogni az új Kempről, aki túlzottan hajlik a nagy állam eszméje felé – és nem elég kemény kezű a feketékkel szemben.

A konzervatív mozgalmon belül Kemp egyre jobban elszigetelődött, és valószínűleg ez vezetett oda, hogy fel kellett adnia az elnökségre irányuló vágyait. Az Empower és 1991 között végzett felmérésen alapul. Lynn úgy ítélte meg, hogy ezek közül az 1989-ben Dél-Afrikában végzett felmérés a mérvadó. Ez

tizenhat éves diákok 1093 fős mintáján 69 pontot eredményezett. A szerző ezt egész-Afrika intelligenciaindicatorának tekintette, és genetikai következtetéseket vont le belőle, figyelmen kívül hagyva a vizsgálat lefolytatójának figyelmeztetéseit, miszerint az eredmény összefügg a diákok rossz angoltudásával. Lynn a 69-et 70-re kerekítette, a korrektség kedvéért a többi felmérést is figyelembe vette, és ennyi jött ki a tizenegy felmérés átlagát számítva. A tizenegyben benne van az az 1929-es felmérés is, amelyet Lynn az „afrikai tiszta negroidok intelligenciája első jó tanulmányozásának” tart. 293 dél-afrikai gyereknek odaadták az US Army Beta Tesztet. Az egyik tesztfeladványban ki kellett egészíteni egy ábrát, amelyen teniszezők háló nélkül teniszeznek. Nem éppen kulturális vonzat nélküli kérdés. A kelet-ázsiaiak, elsősorban a japánok intellektuális fölényét Lynn három felmérésre alapozza. A három teszt különböző időpontokban készült. 1985-ben 178 japán gyerekkel végeztette el, a kevésbé számú tesztelő csupán két, egy falusi és egy városi iskolából való. Ennek eredményét vette össze egy tizenhárom évvel korábbi 64 000 fős amerikai reprezentatív mintán végzett teszt és egy ugyancsak reprezentatív mintájú 1978-as angol teszt eredményével. Az összevetés alapján a szerző kijelenti, hogy a kelet-ázsiaiak (mongoloidok) intelligenciája több ponttal meghaladja a fehérekét. Korrektnek mondható felmérést is idéznek a szerzők. Ezt egy köztiszteltben álló társadalomtudós, Harold Svenson végezte el. „Körütekintően összevetette a gyermek szociokönményi és demográfiai helyzetét”, és semmiféle különbséget nem talált japánok és amerikaiak között. Ezt a tésztüket nem erősítő eredményt Murray és

Früm a cikkét írta, még nem lépett színre a harmadik irányzat, a pesszimizta új örökéseméleti iskola; Kemp, Bennett és Wilson a környezeti hatásokkal foglalkozott, s a feketék szegénységének okát nem örökölt tulajdonságaikban kereste.

Minden nézetkülönbség ellenére a szabadpiaciaci és a „kulturalisok” egyetértettek abban, hogy a városi fekete szegények problémáit állami beavatkozás nélkül nem lehet megoldani. Olyannyira, hogy Kemp és Wilson (aki végül is inkább képviselte a „kulturalis” iskolát, mint Bennett) következtetéseiben végül ugyanoda jutott, mint Daniel Patrick Moynihan 1965-ben: a fekete családok széthullását csak nagyméretű szociális programokkal lehet kezelni. Azok a konzervatívok, akik a legtöbbet gondolkodtak a faj és a szegénység kérdéseiről, valójában Lyndon Johnson *Háború a szegénység ellen* elnevezésű programjának konzervatív változatát szált síkra. Akár az állami vagy önkormányzati lakások bértoínak adandó nagymérvű támogatásról volt szó, akár arról, hogy magas színvonalú árva-házak országos hálózatát kell létrehozni a széthullott gettócsaládok gyermekei számára, mindenképpen hatalmas volumenű, állami támogatással történő szociális beavatkozás lebegett a szemük előtt. Rövidesen nyilvánvalóvá vált, hogy a szegénység ellen viselt konzervatív háború rettenetesen drága lenne. A Bush-kormányban a konzervatívok körében közülatának örvendő Richard Darman vezette a küzdelmet azért, hogy leszavastassa Kemp javaslatait, amelyek a városi szegények érdekében nagyobb állami támogatást irányoztak volna elő. A Wilson által elképzelt minőségi árva-házak és bentlakásos iskolák országos rendszerének létrehozása millárdokba kerülne.

A konzervatívok többsége nem arra vágyott, hogy a saját szakértők a városi szegénységről olyan elméletekkel álljanak elő, amelyek a gettók lakói érdekében kormányzati beavatkozásra szólítanak fel, melyet azután csak magasabb adókkal lehet fedezni. Wilson javaslatának valószínűleg semmi esélyük nem volt Bob Dole, Newt Gingrich és az elkecsereedett republikánus obstrukcionizmus korszakában. Ami Kempet illeti, az ő „vérző szívvel ugyan, de nagy álamot” típusú konzervativizmusa elleni reakció a jobboldalon már akkor kezdetét vette, amikor még George Bush lakásügyi és városfejlesztési miniszter volt. Ugyanazok a konzervatívok, akik Kempet korábban az adócsökkentés hőseként tisztelték, kezdték süttogni az új Kempről, aki túlzottan hajlik a nagy állam eszméje felé – és nem elég kemény kezű a feketékkel szemben.

A konzervatív mozgalmon belül Kemp egyre jobban elszigetelődött, és valószínűleg ez vezetett oda, hogy fel kellett adnia az elnökségre irányuló vágyait. Az Empower és 1991 között végzett felmérésen alapul. Lynn úgy ítélte meg, hogy ezek közül az 1989-ben Dél-Afrikában végzett felmérés a mérvadó. Ez

tizenhat éves diákok 1093 fős mintáján 69 pontot eredményezett. A szerző ezt egész-Afrika intelligenciaindicatorának tekintette, és genetikai következtetéseket vont le belőle, figyelmen kívül hagyva a vizsgálat lefolytatójának figyelmeztetéseit, miszerint az eredmény összefügg a diákok rossz angoltudásával. Lynn a 69-et 70-re kerekítette, a korrektség kedvéért a többi felmérést is figyelembe vette, és ennyi jött ki a tizenegy felmérés átlagát számítva. A tizenegyben benne van az az 1929-es felmérés is, amelyet Lynn az „afrikai tiszta negroidok intelligenciája első jó tanulmányozásának” tart. 293 dél-afrikai gyereknek odaadták az US Army Beta Tesztet. Az egyik tesztfeladványban ki kellett egészíteni egy ábrát, amelyen teniszezők háló nélkül teniszeznek. Nem éppen kulturális vonzat nélküli kérdés. A kelet-ázsiaiak, elsősorban a japánok intellektuális fölényét Lynn három felmérésre alapozza. A három teszt különböző időpontokban készült. 1985-ben 178 japán gyerekkel végeztette el, a kevésbé számú tesztelő csupán két, egy falusi és egy városi iskolából való. Ennek eredményét vette össze egy tizenhárom évvel korábbi 64 000 fős amerikai reprezentatív mintán végzett teszt és egy ugyancsak reprezentatív mintájú 1978-as angol teszt eredményével. Az összevetés alapján a szerző kijelenti, hogy a kelet-ázsiaiak (mongoloidok) intelligenciája több ponttal meghaladja a fehérekét. Korrektnek mondható felmérést is idéznek a szerzők. Ezt egy köztiszteltben álló társadalomtudós, Harold Svenson végezte el. „Körütekintően összevetette a gyermek szociokönményi és demográfiai helyzetét”, és semmiféle különbséget nem talált japánok és amerikaiak között. Ezt a tésztüket nem erősítő eredményt Murray és

Früm a cikkét írta, még nem lépett színre a harmadik irányzat, a pesszimizta új örökéseméleti iskola; Kemp, Bennett és Wilson a környezeti hatásokkal foglalkozott, s a feketék szegénységének okát nem örökölt tulajdonságaikban kereste.

Minden nézetkülönbség ellenére a szabadpiaciaci és a „kulturalisok” egyetértettek abban, hogy a városi fekete szegények problémáit állami beavatkozás nélkül nem lehet megoldani. Olyannyira, hogy Kemp és Wilson (aki végül is inkább képviselte a „kulturalis” iskolát, mint Bennett) következtetéseiben végül ugyanoda jutott, mint Daniel Patrick Moynihan 1965-ben: a fekete családok széthullását csak nagyméretű szociális programokkal lehet kezelni. Azok a konzervatívok, akik a legtöbbet gondolkodtak a faj és a szegénység kérdéseiről, valójában Lyndon Johnson *Háború a szegénység ellen* elnevezésű programjának konzervatív változatát szált síkra. Akár az állami vagy önkormányzati lakások bértoínak adandó nagymérvű támogatásról volt szó, akár arról, hogy magas színvonalú árva-házak országos hálózatát kell létrehozni a széthullott gettócsaládok gyermekei számára, mindenképpen hatalmas volumenű, állami támogatással történő szociális beavatkozás lebegett a szemük előtt. Rövidesen nyilvánvalóvá vált, hogy a szegénység ellen viselt konzervatív háború rettenetesen drága lenne. A Bush-kormányban a konzervatívok körében közülatának örvendő Richard Darman vezette a küzdelmet azért, hogy leszavastassa Kemp javaslatait, amelyek a városi szegények érdekében nagyobb állami támogatást irányoztak volna elő. A Wilson által elképzelt minőségi árva-házak és bentlakásos iskolák országos rendszerének létrehozása millárdokba kerülne.

A konzervatívok többsége nem arra vágyott, hogy a saját szakértők a városi szegénységről olyan elméletekkel álljanak elő, amelyek a gettók lakói érdekében kormányzati beavatkozásra szólítanak fel, melyet azután csak magasabb adókkal lehet fedezni. Wilson javaslatának valószínűleg semmi esélyük nem volt Bob Dole, Newt Gingrich és az elkecsereedett republikánus obstrukcionizmus korszakában. Ami Kempet illeti, az ő „vérző szívvel ugyan, de nagy álamot” típusú konzervativizmusa elleni reakció a jobboldalon már akkor kezdetét vette, amikor még George Bush lakásügyi és városfejlesztési miniszter volt. Ugyanazok a konzervatívok, akik Kempet korábban az adócsökkentés hőseként tisztelték, kezdték süttogni az új Kempről, aki túlzottan hajlik a nagy állam eszméje felé – és nem elég kemény kezű a feketékkel szemben.

Hernstein kompromisszumos megoldásként belegúrta Lynn adatába, hogy a kettő eredőjeként hárompon-tos kelet-ázsiai fölényt hozzanak ki. A latin-amerikaiaknak – ugyan-csak Lynntól szabadon átvéve – 91 pontot adnak. Dél- és közép-ázsiaiakról, akik a bevándorlók 11 százalékát tet-ték ki, nincsen adatuk. Az empirikus bizonyítékok e zagya és hiányos halmazá-ból azt számítják ki, hogy 1980-ban a legális bevándor-lók 57 százaléka olyan etniku-mokból származott, amelyek-nek az átlagos IQ-ja alacso-nyabb az amerikai fehéreké-nél. Még ha állításuk igaz vol-na is az etnikumok tekintetében, akkor sem mond semmit az aktuálisan bevándorló egyénekéről, akik mindig a né-pesség legvállalkozóbb ked-vű, legtörekvőbb tagjai közül kerülnek ki. A szerzők ezzel az adattal indokolják restriktív immigrációs politikai javasla-takat.

Charles Lane-nek a *New York Review of Books*ban megjelent kritikája megnyug-tatja az olvasót: a felmérések nagy része kétes módszerek-vel és nyilvánvalóan rasszista indítékokkal készült, tehát megbotránkoztató következtetéseit alaptalanok. Lane azonban mindjárt írása elején, pár sorban mellékesen elis-meri, hogy a könyv számos megállapítása rangos egyete-mi források adatain és semle-ges intézmények (Census Bu-reau) felmérésein alapszik. Véleménye több más kritiku-sával is megegyezik. Néhány fontos kijelentést vitathat-lannak tart. Többek között azt, hogy a feketék rosszabb eredményeket érnek el az IQ-teszteken, mint a fehérek, va-lamint hogy a pozitív diszkri-mináció azokat a kisebbségeket támogatja, amelyeknek rosszabb a teszteredményük. Egy-ben elfogadja azt is, hogy az intelli-gencia bizonyos fokig öröklött, bi-zonyos fokig pedig kialakult. Vannak te-

hát megalapozottak a megbotrán-koztató kijelentések között. Lehet, hogy mégis igazolhatók hétköznapi tapasztalataink egyes népek tehet-

része van? És általában kimondani, hogy az eszes többre viszi? Vagyis, hogy „az IQ-nak társadalmi viselke-désbeli konzekvenciái vannak”? És hogy az alkalmatlanságot, a butaságot nem lehet teljes mértékben a rossz körülmé-nyekkel magyarázni, mint ahogy az intelligencia sem ír-ható kizárólag a jó körülmé-nyek javára. Baj-e, hogy az elit kognitív? Legyen születé-si? És hogy a rossz (a krimi-nalitás) a butaságból jön? Olyan kijelentések-e ezek, amelyeknek meg kell zavaru-uk az emberi egyenlőség morális axiómájából kiinduló társadalmunk rendjét? Az IQ-teszt a racionális ipari társa-dalmakban hasznos kognitív képességeket méri. Nem evi-dencia, sőt tautológia-e an-kak a kijelentés, hogy sikere-szebbek azok, akiknek jobb a teszteredményük?

Tény, hogy az effajta viz-s-gálódások legtöbbször rossz-ra vezetnek: vagy már eleve rasszista indítékokból készül-tek, vagy rasszista intézkede-sék igazolására használták fel őket, ezért legjobban az egészet nem firtatni. De nem jelent okvetlenül elvetemült rassziz-must, ha az amerikai egyetem *political correctness*től szo-rongatott és a fekete, női és egyéb kisebbségi csoport-szervezetektől gyötört, euró-pai származású, fehér male professzora a könyv olvastán azt dörmögi a pipája mögött, van benne valami.

„Úgy véljük, a csoportkü-lönbőségeknek a legjobb és valószínűleg az egyetlen ellen-szere az energikus és egyér-telmű visszatérés az individu-alizmushoz. Mindenkit csupán érdemei szerint lehet megítélni. Ez a tipikus amerikainak tartott mentalitás kell hogy visszatérjen” – írja Murray és Hermstein. Szakítani kell a multikulturalizmus, a *diversity* ideoló-giájából fakadó faji és nemi megkülönböztetésekkel. Lehet, hogy ez az indulat készítette őket könyvük meg-

America, amelyet azért hoztak létre, hogy ugródeszkaként szolgáljon számára az 1996-os elnökválasztáshoz, lassan széthullik, s Vin Weber egyre inkább elhatárolódik tőle. Kemp elszigetelődése a *National Review*ban vált a legnyil-vánalóbbá: itt élesen kritizálták, s túlzott engedékeny-séggel vádolták a bevándorlásról vallott nézetei miatt. A fekete szegények védelmezőjének szerepét osztották rá egy különös vitában, amely arról szólt, hogy van-e általá-nosságban bűnözési probléma Amerikában, vagy csak „fekete bűnözési” probléma létezik.

A bevándorlás korlátozását szorgalmazó kriptó-nativista érvelést (vannak egyéb, nem nativista érvek is) minden bi-zonytal erősití, hogy olyan megbecsült tudósok, mint Murray és Hermstein amiatt aggnak, hogy az „alacsony kognitív képességekkel rendelkező bevándorlók” veszélyt jelentenek a társadalomra. Hermstein és Murray szerint egyrészt nem szabad beengedni az alacsony IQ-jú bevándor-lókat, ugyanakkor csökkenteni kell az alacsony IQ-jú amerikaiak szaporodási kedvét is. Bár a *The Bell Curve* írói a szociális támogatás megvonásán és a fogamzástátlók elterjesztésén kívül más fajnemestési módszert nem haj-landók támogatni, érvelésük logikája mégis abba az irány-ba visz, hogy a „gyengeelműjeüket” sterilizálni kellene; s ez a Egyesült Államokban a század legnagyobb részében elfogadott volt.

Kérdés, hogy az új örökösztan jobboldali követőinek faj-nemestési elkésedése mikor kerül összeütközésbe a konzervatív vallásos meggyőződéssel. A XX. század elején a fajnemestítő sterilizáció harcosainak (nemcsak a konzerva-tívnoknak, de a liberálisoknak és a szocialistáknak egyaránt) legádázabb ellenfele a katolikus egyház volt. De az elszán-tan antiodarvinista evangélikus protestánsok számára is problematikus a darvinizmus egy – eforzított – formájának felhasználása a gazdasági és faj status quo védelmében. A XIX. században a legradikálisabb amerikai rasszisták ateista intellektüelek voltak; hitű protestánsok, lehettek bármilyen bigottak is, nem fordulhattak szembe az ember közös származásáról és üdvözüléséről szóló bibliai tanítá-sal, s így nem fogadhattak el olyan elméletet, amely az emberfajtákat különálló fajoknak vagy alfajoknak tekinti. Kétségtől korunk egyik nagy ellentmondása lehet, hogy az Egyesült Államokban az eugenikai elmélet által támoga-tott szélsőségeket a konzervatív mozgalom belül a XX. század végén is csak az újjáéledő fundamentalizmus dog-mái szoríthatják vissza. (*The New Republic*, 1994. okt. 31.)

MICHAEL LIND

FORDÍTOTTA: SARKADI BORBÁLA

lására, de konzervatív multikulturalizmusukkal nem az individualizáció irányba hatnak, hanem az amerikai tanáladalom merev kasztrendszerét állítják fel, és következtetések olyan raszista színezetű politikai megoldási javaslatok igazolására szolgálnak, amelyek egész vállalkozásuk jóhiszeműségét és tudományos rangját megkérdőjelezzik.

LAKNER JUDIT

GAZDAG KÉPESKÖNYVE

Gazdag Gyula:
Képes Könyv 1968–1979

(Ars Longa) Jelenkor Kiadó, Pécs,
1994. 109 old.

Ha valaki megírja majd, miként vallott kudarcot a kommunisták nagy kísérlete, hogy az emberek közötti érintkezés és kommunikáció tereit is ellenőrzésük alá vonják, akkor alighanem tárgyalnia kell a szamizdat előtti időszakban közösen átélt események és kollektív élmények szerepét az atomizálódás és az információs kiszolgáltatottság elleni ösztönös küzdelemünkben. Érdekes elemzés tárgya lehet az az egész országot, sőt esetenként a szovjet birodalmat átfogó hírom kapcsolati háló, amelyen a hírok terjedtek, amelynek segítségével gyorsan megtudtuk, melyek az olvasásra érdemes könyvek, cikkek, tanulmányok, a hallgatható lemezek és kazetták. A háló jelezte, nem vagyunk egyedül, de azt, hogy sokan vagyunk, akik hasonlóan érzünk és gondolkodunk, bizonyos kultúreményeken tapasztalhattuk igazán. Például Halász Péter vagy a „kaposváriak” színházában, Kocsis, Pánki és Schiff koncertjein, Cseh Tamás estjein és a „balázsbelás” dokumentumfilmek vetítésein.

Nem lenne szerencsés, ha a BUKSZ hasábjait előltené az öreg frontharcos jelenség (Semprun: *A nagy utazás*), az édesbús emlékezés. Ezért itt csak annyit, hogy Gazdag Gyula dokumentumfilmjeinek ritka vetítései is e fontos események közé számítottak akkoriban. A filmek ma-

gas színvonala mellett ennek legfőbb oka az volt, hogy Gazdagot – akár csak a nézők jelentős részét – a hatalom (az emberek feletti rendelkezés) természete izgatta akkoriban. Ezen belül is főként a gépezet rutin-szerű működése. Alsó és középszinten dolgozó párt- és állami tisztségviselők, az apparátus közkatonaí jelentek meg a filmvászonon.

Négy, a hatalom mindennapjait bemutató, elemző, a hetvenes években készült dokumentumfilmjének a szövegét adja közre ebben a kötetben Gazdag Gyula. A *Hosszú futásodra mindig számíthatunk* zseniális pillanatszerű: Schirilla György, a legenda-s zajló-Duna-átúszó és hosszútáv-futó Budapestről Kenderesre fut, hogy emelje az útszéli bisztró átadása alkalmából tartott ünnepségek fényét. A falu határában a futót az alkalmra írt versével köszönti a tanácselnök („Négyes útvonal lett az összekötő híd, Budapest és Moszkva barátságát vitt.”) Az ünnepségen azután megjelenik és beszédet mond mindenki, akinek rangja van és népszerűsége vágyik a településen.

A válogatás tárgya a kultúrpolitika, „helyi szinten”. Egy nagyvállalat KISZ-bizottsága zenekart keres. Ők adnak a termet, a pályázaton nyertes zenekar cserébe vonzóbbá tenné a mozgalmi életet. Összeül a zsűri, benne a vállalat és a területi KISZ-vezetők, továbbá a szellemileg lepusztult, mondatépitésre is képtelen vállalati párttitkár, Rigó elvtárs. („Brigádokat szerveznek és azokat a hivatásos szerepüket betöltik, amely hát már rájuk hárul a jövőben.”) Miközben jókat nevetünk a válogatás „csehes” bumfordiságán, a bizottság tagjainak fontosságain, mind nyilvánvalóbbá válik a zsebhatalmasok arroganciája. A zenekar teljes alvettetését célzó tárgyalási feltételeket szabnak. Nemcsak tagjainak világnézetét, hajviselését, egyenruházatát akarják előírni, de a zene stílusát is. A zenekari tagok életének legszemélyesebb ügyeit is szabályozzák: „A nőtlenek, ha van menyasszonyuk... Azt hozhatják magukkal a próbára. Kérésünk az, hogy ha egy mód van rá egyébként semmi közünk hozzá, a stabil hozzák magukkal. Futóvendégeket a kiszbizottság nem tud elviselni.”

A diktatúra hatalmi gépezetének működését az Ember Judittal közösen készített *A határozatból* ismerhetjük meg a legalaposabban. Itt már nem babra megy a játék. Egy járás vezetői – a párttitkártól az ügyészen át a Járási Hivatal vezetőjéig – megtervezik, hogyan váltatják le a tagsággal egy mezőgazdasági termelőszövetkezet demokratikusan választott elnökét. Nem megy simán, hiszen a leváltás fő okának számító (az elnök által szervezett és támogatott) melléküzemágak bevételei miatt fizet többet a szövetkezet a tagoknak, mint korábban. A nyílt politikai fenyegetés, a rágalmazás, a támogatások megvonásával való zsarolás nyomán a tagság végül elfogadja az elnök lemondását.

A szerény vacsora-keretében zajló veterántalálkozó eseményeit rögzítő *A bankett* a kommunista mozgalom háború utáni hónapjaiba visz el bennünket. A „fényes szellők” hamis legendájával szemben az öreg kommunisták, kisgazdák, parasztpártiak beszélgetéséből kiderül, hogyan használta ki, majd tippolta el a kommunista párt a falusi szegények ösztönös radikalizmusát. Egy délalföldi faluban, Vésztőn a felszabadulás napjaiban megalakuló nemzeti bizottság a hatalomra került szegények mindig újraledő, ősi szabályát követi. Elosztja a gazdagok vagyonát a szegények között. A kisebb hiba, hogy ekközben a faluból éppen igazoltan távol levő, falútáborokba hurcolt zsidók vagyonát is elosztják. (Az egyik hazajön, és észreveszi, hogy a kabátját a nemzeti bizottság elnöke hordja.) Sokkal nagyobb hiba, hogy a bizottság a javak szerintük igazságos újraelosztását nem hangolja össze a pártközponttal. Nem várják meg, amíg eljön a központiilag tervezett, állami hivatalok által végrehajtott kisajátítás ideje. Gazdag Gyula ebben a filmben jutott a legmesszebbre az elemzésben. A történet jelzi, hogy nem meghibásodott, hanem a kezdetektől romlott és manipulatív volt a szocialista rendszer.

Az önmagukban is élvezetes szövegek közreadásának nemcsak az a haszna, hogy akik látták ezeket a filmeket, és akiknek a *Dallas* és a *Familia Kft.* korában kevés az esélyük,